

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

CONGRESSEN

Verhalen vertalen. Over zelfdiagnostische verhalen in partnerrelaties

Congres van het Kenniscentrum voor
Relatieproblematiek De Keerkring in
Beilen, 20 en 21 april 2006

De Keerkring organiseerde alweer voor de vijfde keer een congres, een lustrum dus. Er was zeer veel belangstelling. En terecht. Het was een bijzonder congres, met veel gerenommeerde sprekers, en de sfeer was, zoals gewoonlijk, als een warm bad. Een plek om oude bekenden tegen te komen. Een reünie eigenlijk.

Herman Groen, directeur Behandelzaken GGZ Zuidwest Drenthe, opende het congres met de opmerking 'Ik wou dat ik met z'n vieren was, dan kon ik alles volgen'. Dat was me uit het hart gegrepen, want er was een ruim aanbod van workshops. Vervolgens refereerde Groen aan de nieuwe ontwikkelingen binnen ons werkveld, de DBC's en het bijbehorende registreren. De DBC's, zei hij, zijn gemaakt vanuit het individuele paradigma. 'Systeemtherapie wordt geregistreerd op de DBC van de betreffende patiënt, een gruwel in de ogen van de systeemtherapeut.' Een ander voorbeeld: in de multidisciplinaire richtlijn Depressie staat de zinsnede '(...) relatieproblematiek tussen de cliënt en zijn sociale omgeving/systeem (...)'. 'Er is iets misgegaan', concludeerde Groen. Hij pleitte er voor onze beroepsvereniging aan te spreken op het gebrek aan systemisch denken in de richtlijnen en op haar verantwoordelijkheid daarin. Ook riep hij systeemtherapeuten op zich meer te laten

horen in het maatschappelijk debat, bijvoorbeeld met een referaat over 'de radicale Islam als de geïdentificeerde patiënt'.

Hopelijk neemt iemand deze uitdaging aan.

Ineke Toering, psychiater en aanstaand coördinator van De Keerkring, vertelde over wat De Keerkring doet, zoals echtparen in groepen behandelen, verhalen verbreden en partnerpuzzels oplossen. Het geclaimde succespercentage van 70% is iets om trots op te zijn. Uit haar verhaal bleek ook dat ze op De Keerkring in toenemende mate gebruikmaken van methoden vanuit het narratieve gedachtegoed. Ze proberen een '*outsider witness*'-cultuur in de groepen te creëren en ze externaliseren door het introduceren van metaforen als 'het monster in de relatie'. Ook investeert De Keerkring in wetenschappelijk onderzoek om systeemtherapie beter op de kaart te zetten.

De volgende spreker was Michael White. Voor diegenen die, zoals ik, vorig jaar mei zijn workshop in Antwerpen bezochten (zie het verslag daarvan in *Systeemtherapie* 18.1) bevatte zijn lezing weinig nieuws. Maar het blijft mooi om te horen. White liet een band zien van een consultatiegesprek dat hij had met een cliënt van Carl Tomm, een vrouw van 27 die als kind was misbruikt. Deze vrouw, Shannon, kampte nu met anorexia/boulimia, automutileerde zichzelf en had een aantal suïcidepogingen gedaan. Ze had geen hoop meer voor de toekomst. In dit verhaal van 'geen hoop' ging White op zoek naar *unique outcomes*, die hij tegenwoordig 'initiatieven' noemt. Shannon bleek op meerdere momenten in haar leven initiatieven te hebben genomen om in contact met anderen te komen en haar isolement te doorbreken. Deze initiatieven moeten verbonden worden in een verhaallijn. Mensen geven hun leven immers geen betekenis via incidenten, maar door een

plot, een verhaallijn. In de video zie je White zacht en zorgvuldig zoeken naar de juiste namen voor bepaalde acties van Shannon en die in een passende tijdslijn plaatsen. Hij vraagt hoe zij ertoe gekomen is deze initiatieven te nemen, wat de geschiedenis daarvan is, en komt zo op een verhaal over hoe zij als zesjarig meisje liefde heeft leren kennen in het huis van een vriendinnetje. Daar waren ouders die met zorg en betrokkenheid met haar om gingen. Daar heeft zij hoop op en verlangen naar een ander leven leren kennen. Je ziet Shannon opener en levendiger worden in de loop van dit gesprek. Uiteindelijk gaat het over hoe zij nu, met deze levensgeschiedenis, echte compassie bij anderen kan herkennen en wat dat in haar leven kan betekenen.

Jill Freedman en Gene Combs hebben in hun werk als richtlijn 'Er zijn altijd andere verhalen te vertellen dan het probleemverhaal'. Zij illustreerden dat met veel mooie verhalen uit hun eigen leven en praktijk én met het van hen bekende plaatje met veel puntjes. Al die puntjes zijn levenservaringen waarvan een deel door een (verhaal)lijn onderling verbonden wordt: het levensverhaal van de persoon. Maar er zijn ook veel ervaringen die niet door deze lijn verbonden worden. Hoe wordt bepaald welke ervaringen er toe doen? De cultureel-dominante verhalen hebben een grote invloed op deze selectie. Het doel van therapie is het zoeken naar een of meer alternatieve verhaallijn(en) die minder door het cultureel-dominante verhaal bepaald worden. Want er zijn veel verhalen mogelijk en er is niet één waar verhaal. Freedman en Combs benoemen een aantal *useful ideas*, waarvan voor mij nieuw was het vragen stellen over hoe vanuit het oogpunt van 'de relatie' gereageerd zou worden op een bepaald verhaal. De relatie externaliseren en personifiëren, dus.

Na de goed gevulde ochtend en een uitstekend verzorgde lunch gingen we uiteen in de diverse workshops. Ik had voor die middag Peggy Penn op mijn programma staan, een *grand old lady* die ik nog niet eerder live had mogen meemaken. Het citaat 'Don't waste time on theory, stay with people', van Wittgenstein, is belangrijk voor Penn. Aan de hand van de uitgebreide, wat warrige en zeer persoonlijke beschrijving van een casus vertelde zij over wat voor haar de belangrijke zaken zijn in een therapie. Luisteren is de belangrijkste therapeutische vaardigheid, als er goed naar je geluisterd wordt, voel je je gekend en gewaardeerd. Penn luistert naar de innerlijke stem, pauzes zijn van belang om deze innerlijke stem te horen. Ze benadrukt het goed navragen wat bepaalde woorden voor iemand betekenen. Ieder woord heeft voor iedere persoon een andere betekenis. Penn gebruikt het laten schrijven als een manier om woorden van mensen kracht te geven. Bijzonder intrigerend vond ik de *return letter voice*: wanneer je iemand een brief laat schrijven aan een overledene, vraag hem dan na een paar weken om vanuit het perspectief van de overledene een brief terug te schrijven.

De tweede dag startte met twee plenaire lezingen. Tom Andersen hield een pleidooi voor pauzes, voor rust, voor reflectie. 'Onze taak als therapeut is de ander te volgen en niet de ander jou te laten volgen.' Ook hij citeerde Wittgenstein: 'De belangrijkste zaken zijn verborgen in hun bekendheid en familiariteit'. De opdracht is dan: 'Look closer'. Andersens belangrijkste missie lijkt te zijn zichzelf niet aan de ander op te dringen. Hij houdt zich op de achtergrond, gebruikt de woorden en de metaforen van de cliënt en niet die van zichzelf.

Andersen liet ons een aantal casussen zien. In een daarvan gaat hij in gesprek met een jonge vrouw die al negen maanden ziek

in bed ligt. Ze blijkt uit een familie te komen waarin onafhankelijkheid van grote waarde werd gevonden. Hij vraagt haar wat voor haar de betekenis is van het woord 'onafhankelijkheid'. De vraag 'Als je in het woord kijkt, wat zie je dan?' doet een appel op het gevoel, terwijl de vraag 'Welke betekenis heeft dit woord voor jou?' meer een appel doet op het verstand, wat minder nieuws oplevert. Andere vragen die Andersen stelt zijn bijvoorbeeld 'Hoe werd onafhankelijkheid een belangrijk woord in jullie familie?', 'Wat vindt je (on)prettig als je in dat woord kijkt?', 'Wat ziet jouw moeder (vader) als zij (hij) in dat woord kijkt?'. Vragen die tot reflectie nodigen.

Na een woord van welkom door Tom Andersen, met wie ze veel heeft samengewerkt en veel verwantschap heeft, sprak vervolgens Peggy Penn – enigszins fragmentarisch – over haar manier van werken. Penn vraagt vaak naar hoe een stel elkaar ontmoet heeft, naar hun *love story*. In dit soort verhalen zit dikwijls een wens, een verlangen. Penn nodigt mensen uit een brief te schrijven naar het (misbruikte, mishandelde of verwaarloosde) kind dat ze vroeger geweest zijn. Een mooie vraag aan een vrouw die verkracht is, vond ik 'Is er iemand die jou beschermd zou hebben als die persoon erbij geweest zou zijn?'. In een video-fragment liet Penn zien hoe zij, via deze vraag, een vrouw helpt greep op haar herbelevingen te krijgen. Deze vrouw is ervan overtuigd dat haar man haar beschermd zou hebben. Door haar uitgebreid te bevragen over hoe dat gegaan zou zijn, wat hij gedaan zou hebben en hoe zij gereageerd zou hebben, ontwikkelt de vrouw een nieuw scenario dat ze kan inzetten wanneer de herbelevingen zich aan haar proberen op te dringen. Dit nieuwe scenario krijgt de vrouw op

schrift mee en kan zij lezen wanneer de herbelevingen eraan dreigen te komen.

Na de pauze bezocht ik de workshop van Tom Andersen, die opende met te vertellen dat hij nooit reageert of commentaar geeft op iets wat niet door de cliënt is verwoord. Andersen zal dus nooit iets zeggen als 'je ziet er moe uit'. Hij werkt alleen met woorden en stelt vragen als 'is dit een belangrijk woord?', 'Een groot of een klein woord?', 'Alleen door jou of ook door de familie gebruikt?', 'Als je in dit woord loopt, wat zie je dan?'. Andersen wil het impliciete niet verwoorden omdat hij niet wil etiketteren en vastleggen. Spreken is de expressie, de persoon worden die je bent. Alles wat niet gezegd wordt, hoort bij de innerlijke stem. De innerlijke stem hoort bij het privé-domein. Het is beleefd te wachten tot de ander dat heeft ge verbaliseerd.

Na de lunch ging ik naar een van de workshops van Frank Habekotté, 'Van monologen naar dialogen in relaties'. Het luisteren is in relaties altijd een ondergeschoven kind geweest, stelde Habekotté, het gaat altijd om het vertellen. Dat wat gezegd wordt, is altijd afhankelijk van wie er hoe naar luistert. Bij een dialoog zijn de betekenisgevingen en de verbindingen een gedeelde en bewuste keus van de betrokkenen. De kunst is om uit de monoloog te blijven, die de luisteraar zich doet afsluiten van nieuwe informatie, en tot een dialoog te komen. In een therapeutische context is het de therapeut die daarvoor zorg moet dragen. De cliënten zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun verhalen, de therapeut voor hoe de zitting en het proces gestructureerd zijn. Eén manier, die Habekotté ons wilde laten zien en oefenen, is dat de therapeut eerst met de ene partner spreekt en de andere vraagt te

luisteren. Later zal hij de luisteraar vragen stellen en de verteller verzoeken te luisteren, waarop de therapeut ten slotte weer bij de verteller terugkomt. De therapeut vraagt naar gewenste veranderingen en vraagt die te illustreren met 'lokale verhalen' die waardevolle ervaringen van de verteller bevatten. Een belangrijke vraag die gesteld kan worden, is 'Hoe kom je tot het idee dat de ander zo zou moeten veranderen?'. Dit om de geschiedenis van deze wens te verkennen.

In haar nabeschouwing als 'nationale huis-reflector' benoemde Justine van Lawick de vriendelijkheid en zachtheid, de aandacht voor de speciale persoon die de ander is, als de verbinding tussen alle presentaties. Het gaat hier niet om nieuwe ideeën, aldus Van

Lawick, er is een lange traditie van zorg voor de ander en de omgeving. Dit illustreerde zij met een citaat van Hippocrates (410 v.C.) waarin hij zegt dat mensen, zelfs als zij hun ziekte als ernstig beschouwen, genezen door ervaringen met een begrijpende arts. Van Lawick refereerde aan de tegenstelling met het tegenwoordig dominante economische perspectief in de gezondheidszorg. Ze maakt zich zorgen over de nepwereld die in opkomst lijkt, met mooie dossiers en matige zorg. 'Het is een dun verhaal dat wij slachtoffer zijn van een regelzuchtige overheid. Het is een verhaal van hoop dat wij onze weg daarin vinden' – met deze uitspraak werd het congres passend afgesloten.

Lucia H. van der Sluijs

The good enough couple

Congres georganiseerd door het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen (K.U. Leuven), Feelings & Context en de sectie Partnerrelatietherapie van de NVRG, 1 en 2 juni 2006 te Leuven

Het internationale congres 'The good enough couple' markeerde het emeritaat van Alfons Vansteenwegen. Met 250 deelnemers, waarvan 70 uit Nederland, was het congres goed bezocht. Vansteenwegen speelt vanuit zijn leerstoel aan de Katholieke Universiteit van Leuven een belangrijke rol in de partnerrelatietherapie in de Lage Landen. Deze gedreven clinicus en onderzoeker heeft vele bestuurlijke functies vervuld en talrijke publicaties op zijn naam staan, vooral over relatietherapie en seksuologie. Zijn publicaties en redevoeringen kenmerken zich doorgaans door heldere

denklijnen, praktische en pragmatische benaderingen en een zo groot mogelijke toegankelijkheid. Thema's – aan Vansteenwegens hart gebakken – als de verbondenheid van de mens met de ander en het belang van wetenschappelijk onderzoek naar deze verbondenheid, vormden rode draden door het programma van dit congres. Op beide dagen waren er 's ochtends twee lezingen van gerenommeerde sprekers, 's middags konden de deelnemers kiezen uit zes workshops.

De eerste lezing, 'What kind of love is good enough to couples life?', was van de Zwitserse psychiater Jürg Willi. Willi richtte zich met name op het begrip 'liefde', dat tot voor kort in de wereld van partnerrelatietherapie schromelijk verwaarloosd is. Hij onderscheidde drie fenomenologische aspecten van liefde: de realistische benadering in de liefde, de erotisch-seksuele liefde